Architektonické zaujímavosti

Každá stavba v sebe nosí svoj jedinečný príbeh. Príbeh o jej vzniku, ľuďoch, ktorí ju stavali a obývali, o výnimočných udalostiach, ktoré sa v nej odohrali. Keby vedeli rozprávať, určite by sme sa od nich dozvedeli mnohé zabudnuté tajomstvá. Niečo nám však prezradiť môžu, stačí sa v nich len pohybovať s nastraženými zmyslami. Dodnes zachované historické pamiatky, ale aj nové objekty so svojským čarom nám dokážu sprostredkovať nálady, atmosféru a ducha daného miesta, ktorý sa formoval spolu s objektom a životom v ňom. Prehovárajú emóciami, ktoré dokážu vyvolať v každom z nás.

Banskoštiavnická kalvária

Kalvária v Banskej Štiavnici tvorí výraznú neodmysliteľnú súčasť tohto prekrásneho, históriou dýchajúceho banského mesta. Vďaka svojej polohe na kopci Scharfenberg (Ostrý vrch) je dobre viditeľná takmer zo všetkých strán. Je významným orientačným bodom a jedným zo základných identifikačných symbolov kraja. Ukrýva však v sebe omnoho viac. Je sústavou stavieb, ktoré v sebe nesú obrovské umelecké dedičstvo a kultúrny odkaz z čias najväčšej slávy Banskej Štiavnice.

Najväčšiu zásluhu na položení základného kameňa v roku 1744 mal páter František Perger. **Kalváriu tvorí súbor hodnotných barokových objektov** – sedemnásť kaplniek, tri kostoly (Horný kostol, Sväté schody, Dolný kostol), Žalár a Svätý hrob. Ich výstavba trvala spolu sedem rokov, avšak prví pútnici sa tu začali stretávať už v roku 1745, hneď po dokončení Horného kostola. Postupne sa kalvária stala významným miestom vhodným na vítanie významných cirkevných návštev, miestom pokoja, pokory a duchovného rozjímania. Rok 1849 priniesol pre kalváriu prvé rekonštrukčné práce pod vedením architekta Viliama Groszmanna a štiavnického rezbára J. Krausa. Svoju úlohu plnila až do druhej svetovej vojny, kým nebola v roku 1945 pri prechode frontu značne poškodená. Nasledujúce zriadenie sa, v snahe potláčať náboženské presvedčenie ľudí, do obnovy sakrálnych stavieb nehrnulo, no aj napriek tomu ju verní pútnici neprestali navštevovať. Veľká obnova sa začala až v roku 1976. Vzhľadom na to, že nebola vykonávaná citlivo a ani vhodnými reštaurátorskými postupmi, mnoho výtvarných hodnôt bolo poškodených a nové nevhodné materiály pamiatke viac priťažili, ako pomohli. V súčasnosti sú však vyhliadky kalvárie podstatne optimistickejšie. Začala sa komplexná revitalizácia areálu, pracuje sa na obnove objektov vrátane reštaurátorských prác v ich interiéroch. V Starom zámku v **Banskej Štiavnici** (str. 116) môžete navštíviť výstavu **Kalvária v azyle**, ktorá prezentuje zachránené reliéfy s výjavmi z jednotlivých kaplniek.

Banskoštiavnická kalvária je výnimočné miesto, ktoré má nesmierne silné „genius loci“. Nezáleží na tom či ste veriaci alebo nie, v každom dokáže navodiť vyrovnanú atmosféru a pocit harmónie. Jej jedinečnosť potvrdzuje aj fakt, že spolu s mestom a banskými technickými pamiatkami sa dostala do zoznamu svetového a prírodného dedičstva UNESCO.

▲ Charakteristický pohľad na Banskoštiavnickú kalváriu.

▲ Horný kostol Banskoštiavnickej kalvárie.

▲ Freska v Hornom kostole Banskoštiavnickej kalvárie.

▲ Vysoká pec Františkovej huty.

Františkova huta

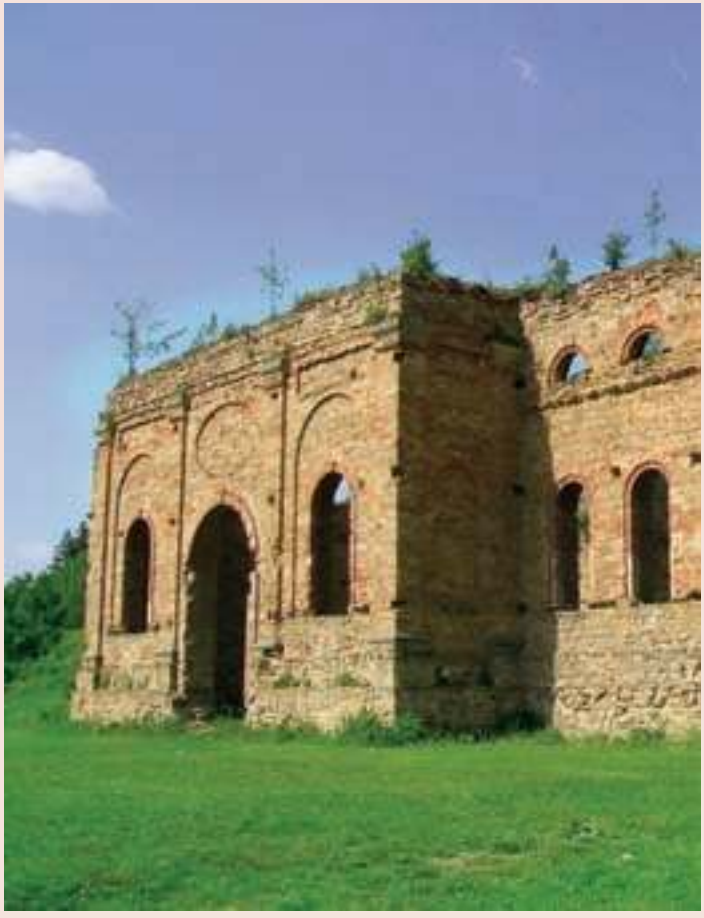
Kapitoly osudu Františkovej huty sa začali písať v roku 1836, keď bola železiareň postavená. Nachádza sa neďaleko rázovitej obce Podbiel na Orave. Spracovávala rudu z okolitých baní v Zuberci, Habovke a Malatinej, no miestna surovina nebola veľmi kvalitná. Železo sa lámalo a bolo krehké, vďaka čomu sa železiarne prosperity nikdy nedočkali. Zatvorené boli už v roku 1863 a dnes môžeme vidieť už len torzo pôvodnej klasicistickej stavby.

Hoci Františkova huta nezaznamenala veľký úspech, pre Oravský región mala veľký význam v počiatkoch industrializácie. Ak sa rozhodnete navštíviť hutu dnes, ovanie vás nádych éry priemyselnej revolúcie. Františkova huta je zachovaná iba ako zrúcanina, no uvidíte tu pôvodnú vysokú pec, prívodný a odpadový kanál, dúchadlovú komoru, ako aj ďalšie zvyšky častí hámra. Určite najzaujímavejšou je vysoká pec s komínom a množstvom vetracích otvorov. Františkova huta si stále, aj napriek nepriaznivému stavu, zachováva svoju dôstojnosť a čaká na nové využitie.

Kostol svätej Alžbety v Muli

Už na prvý pohľad je stavba kostolíka v obci Muľa, tesne pri hranici s Maďarskou republikou, netradičná. Toto jedinečné dielo v secesnom štýle na objednávku zhotovil významný maďarský architekt István Medgyaszay. Unikátnosť neveľkej stavby však nie je v jej výzdobe, hoci je tiež zaujímavá, ale v jej konštrukcii, ktorá je dokonca považovaná za európsku stavebnú raritu. Kostol svätej Alžbety je totiž prvou cirkevnou stavbou na území bývalého Rakúsko-Uhorska so železobetónovou vežou a strechou. Možno sa vám to dnes, vo svete železobetónu, nezdá ako niečo výnimočné, no na vtedajšiu dobu išlo o unikátne riešenie.

Kostolík s osemuholníkovým pôdorysom je vysoký 15 metrov, jeho veža dokonca dosahuje dvojnásobnú výšku 30 metrov. Strecha je vyrobená z dopredu odliatych škrupín, ktoré sú pospájané vyzdvihnutým vencom, čím vytvárajú ucelenú kupolu. Na jej obvode sú osadené vysoké sochy anjelov. Fasádu, okrem secesných okenných otvorov, zdobí aj veľká maľba svätej Alžbety. Interiér, s oltárom v štýle secesnej novogotiky, je pomerne jednoduchý.

▲ Technická pamiatka Františkova huta.

Pamätník Slovenského národného povstania v Banskej Bystrici

Pre mesto Banská Bystrica niet charakteristickejšej budovy, než akou je Pamätník Slovenského národného povstania. Nielen v jeho interiéri, kde je umiestnené **múzeum** (str. 110), ale aj v exteriéri, sa nachádza množstvo exponátov pripomínajúcich túto významnú udalosť z histórie Slovenského národa. Nielen tým je však pamätník výnimočný. Jeho samotná stavba je nesmierne prepracovaným dielom s hlbokou myšlienkou a nespornými architektonickými kvalitami.

Návrh stavby prešiel viacerými úpravami a rodil sa mnoho rokov. Vypísaných bolo niekoľko architektonických súťaží, z ktorých poslednú vyhral Dušan Kuzma. Tento víťazný návrh však stále nebol definitívny. Kým sa pristúpilo k jeho realizácii, bol ešte prepracovaný s novým spolupracovníkom – sochárom Jozefom Jankovičom. Koncept dvoch hemisfér, nad podnožou prepojených mostíkom, má svoju symboliku a vyvrcholilo v ňom liberálnejšie ovzdušie šesťdesiatych rokov 20. storočia. Predelená organická hmota znamená zlom, rozdelenie alebo dva proti sebe stojace tábory.

Celý koncept umocňuje dlhé vonkajšie schodisko ústiace do priestoru „štrbiny“, v ktorej je umiestnená plastika od sochára Jozefa Jankoviča s názvom **Obete varujú**. Plastika vyjadruje utrpenie človeka a padlých bojovníkov. Počas normalizácie bola pre jej nejednoznačný význam dokonca odstránená. Na svoje miesto sa vrátila až v roku 2004. Pamätník SNP je naozaj výnimočnou stavbou s nadčasovými morálnymi aj architektonickými hodnotami.

▲ Pamätník a múzeum SNP v Banskej Bystrici.

Slovenský orloj v Starej Bystrici

Prvým slovenským orlojom sa môže popýšiť kysucká dedinka Stará Bystrica. Dokončený bol v roku 2009 a stal sa veľmi obľúbenou a vyhľadávanou atrakciou. Je **najväčším sochárskym dielom na Slovensku**, ktoré pozostáva z bohato tvarovaného šindľového zastrešenia. Ak budete mať cestu na Kysuce, návštevu orloja určite zaraďte do svojho programu.

Autorom ideového návrhu je akademický sochár Loviška. Architekt Ivan Jarina sa postaral o jeho prepracovanie do projektovej dokumentácie. Okolo orloja je osadených šesť bronzových plastík predstavujúcich **významné osobnosti slovenskej aj slovanskej histórie – knieža Pribinu**, **kráľa Svätopluka**, **Antona Bernoláka**, **Ľudovíta Štúra**, **generála Milana Rastislava Štefánika** a **Andreja Hlinku**. Počas odbíjania celej hodiny sa orloj dostáva do pohybu a s ním aj sedem plastík **slovenských apoštolov** z topoľového dreva. Astronomické údaje na orloji zobrazujú fázy dňa, polohu slnka a mesiaca, fázy mesiaca, polohu slnka v znamení zverokruhu, deň v roku a ako jediný na svete aj presný – pravý slnečný čas. Vo vežičke sú umiestnené dva zvony, z ktorých jeden odbíja čas a druhý je kulisou počas promenády apoštolov.

Orloj v Starej Bystrici nie je jedinou nezvyčajnou stavbou na námestí. Celé námestie bolo totiž prestavané na tzv. **Rínok sv. Michala**. Premenou prešli budovy obecného úradu a základnej školy, pribudla Zbojnícka bašta s obchodmi a reštauráciou. Nechýbajú lavičky, upravená zeleň ani informačná kancelária s predajom suvenírov. Celý projekt je naozaj vydarený a jeho komplexnosť vytvorila výnimočné a originálne miesto.

▲ Originálny orloj v Starej Bystrici.

Kostol svätého Martina v Martinčeku

Obec Martinček leží približne šesť kilometrov od **Ružomberka** (str. 43). Nachádza sa tu jedna z najstarších pamiatok Liptova – Kostol sv. Martina, ktorý pochádza už z 13. storočia. Pôvodne bol postavený ako farský kostol v ranogotickom slohu pre okolité obce **Likava** (str. 12) a Lisková. Je pravdou, že takých kostolov je po celom Slovensku mnoho, ale dôvodov, pre ktoré je práve tento v Martinčeku taký zaujímavý, je hneď niekoľko.

Kostol v Martinčeku sa dodnes zachoval takmer v pôvodnej forme, upravovaný bol len minimálne (barokova strecha veže). Ako jednoloďová stavba s vežou pôsobí jednoducho, ale práve v tejto jednoduchosti skrýva obrovský pôvab. Ešte vzácnejšie sú však zachované nástenné maľby v interiéri, ktoré pravdepodobne vznikli okolo roku 1300. Zrekonštruované boli v rokoch 2000 – 2002. V súčasnosti kostol pôsobí nesmierne príjemným dojmom, dýcha z neho veľmi silný odkaz našich dávnych predkov. K posledným zaujímavostiam patria drevené striešky rozmiestnené okolo kostola. Miestni ich volajú „dášky“ a prekrývajú 3 – 5 metrov hlboké jamy na uskladnenie úrody. Celkový pohľad na kostol tak naberá nezvyčajné črty a pôsobí akoby bol vystrihnutý z rozprávkového sveta.

▲ Kostol sv. Martina v Martinčeku.

▲ Renesančný sobášny palác v Bytči.

Sobášny palác v Bytči

Čo viac môže spraviť pyšný otec pre svoje dcéry, ako im postaviť krásny palác na konanie ich svadieb? Presne preto vznikol sobášny palác v Bytči. Vybudovať ho dal Juraj Turzo v zámockom areáli. Pracovali na ňom talianski majstri, ktorí ho dokončili v roku 1601. Dnes patrí medzi najvýznamnejšie renesančné pamiatky v strednej Európe.

Hoci bol sobášny palác dlho v zanedbanom a nedôstojnom stave, v roku 2009 bola dokončená jeho komplexná rekonštrukcia. Fasáda s bohatým grafitovým zdobením znova zažiarila a interiér opäť láka mladomanželov povedať si tu svoje „áno“. V čase svojho vzniku

bol palác unikátom, pretože taký veľký priestor ako tu – 34,5 m × 12,5 m, sa nenachádzal nikde. Okrem svadieb sa v sobášnom paláci organizujú aj mnohé kultúrne podujatia a prístupný je aj pre všetkých návštevníkov, pre ktorých tu boli zriadené výstavy **Považského múzea** (str. 95). Okolie paláca je krásne upravené, môžete si tu posedieť na lavičkách alebo v kaviarni. Susedný **Bytčiansky zámok** len umocňuje atmosféru renesančnej harmónie a noblesy.

▲ Bytčiansky zámok vznikol na mieste staršieho stredovekého hradu. O renesančnú prestavbu sa zaslúžil Juraj Thurzo, ktorý neskôr inicioval aj stavbu sobášneho paláca v zámockom areáli. V súčasnosti sa tu nachádza Štátny oblastný archív a na generálnu obnovu zatiaľ ešte len čaká.

Kaštieľ Svätý Anton

Barokovo-klasicistický kaštieľ Svätý Anton je okrasou a pýchou rovnomennej obce, ktorá sa nachádza neďaleko **Banskej Štiavnice** (str. 116). Kaštieľ vznikol na mieste staršieho opevnenia vďaka prestavbe rodinou Koháryovcov v 18. storočí. Andrej Kohári bol hontiansky župan a cisársky generál, preto muselo jeho sídlo odzrkadľovať aj jeho postavenie.

Kaštieľ vo Svätom Antone má v sebe skrytú **symboliku kalendára**. Vstupuje sa doň štyrmi vchodmi, má sedem arkád, 12 komínov, 52 izieb a 365 okien. V súčasnosti v ňom sídli múzeum, vďaka ktorému si túto významnú stavbu môžete dôkladne prezrieť. a je tu veru čo obdivovať. Prvé podlažie kaštieľa prezentuje pôvodný dobový mobiliár. K najhonosnejším patrí **Zlatý salón**. Nábytok v salóne, ktorý je **zdobený čistým zlatom**, venovala Mária Terézia svojej dcére Márii Antoinette ako svadobný dar. Exotiku do kaštieľa priniesol **Čínsky salón**, no určite vás zaujme aj audienčná sála a mnohé ďalšie priestory.

Druhá expozícia je venovaná **poľovníctvu**. Zbierka loveckých zbraní, trofejí a umeleckých predmetov je najväčšou svojho druhu na Slovensku. Expozícia sa venuje aj

▲ Nádvorie kaštieľa Svätý Anton.

témam sokoliarstva, rybárstva či kynológie. Aj preto je práve toto miesto dejiskom každoročného podujatia **Dní sv. Huberta** (str. 139). Svätý Hubert je patrónom poľovníkov.

Okolie kaštieľa tvorí rozsiahly anglický park s jazierkom a vodopádom, v ktorom rastú aj vzácne dreviny vysadené ešte v 18. storočí. Nájdete v ňom dokonca aj sekvoju obrovskú, ktorú sem dal vysadiť Filip Coburg v roku 1878 pri príležitosti narodenia jeho syna Leopolda. Coburgovci boli zároveň poslednými majiteľmi kaštieľa. Prechádzku parkom si určite nenechajte ujsť, spolu s kaštieľom vytvára krásny celok, ktorý sa jednoznačne oplatí vidieť.

Kaštieľ Svätý Anton

(0) 45 69 13 932
0915 821 973
info@msa.sk
www.msa.sk

Otváracie hodiny:
november – marec: ut – so: 8:00 – 15:00; apríl – jún, september až október: ut – ne: 9:00 – 16:00; júl – august: denne 9:00 – 17:30

Vstupné:
Malý okruh (prehliadka trvá 45 – 60 minút: 12 historických miestností a poľovnícka expozícia): dospelí: 4 €; deti, študenti, dôchodcovia, ZŤP: 2 €; deti do 6 rokov: 0,50 €

Veľký okruh (prehliadka trvá 75 – 90 minút: 24 historických miestností, kaplnka a poľovnícka expozícia): dospelí: 6 €; deti, študenti, dôchodcovia, ZŤP: 3 €; deti do 6 rokov: 0,50 €

Kostol a kláštor v Hronskom Beňadiku

Bohatá história, pestré premiešanie architektonických slohov a pokora sálajúca z každého milimetra stavby – všetky tieto slová vystihujú podstatu kostola a kláštora v Hronskom Beňadiku. Benediktínsky kláštor bol postavený už v 11. storočí, vďaka čomu sa stal **najstarším kláštorom na celkom území Slovenska**. Jeho múry si pamätajú časy prosperity, úcty aj nepriateľských bojov. Ak máte radi miesta, z ktorých vyžaruje pokoj, oddanosť, ale aj veľká energia, v Hronskom Beňadiku sa vám určite bude páčiť.

Poloha kláštora je veľmi dômyselná. Leží v tzv. **Slovenskej bráne**, na významnej stredovekej obchodnej ceste, ktorá vedie z Nitry do banských oblastí stredného Slovenska. Z pôvodných románskych stavieb sa však zachovalo len minimum. V 14. storočí prešiel mohutnou prestavbou, počas ktorej bol postavený aj gotický kláštorný kostol a celý komplex nadobudol podobu, v akej ho poznáme dnes. Kostol je jednoznačne okrasou Hronského Beňadika. Charakteristická dvojica veží a reprezentačný vstupný portál dodnes zdobia celý areál. Takto vynovený kláštor sa stal centrom nielen duchovným, ale aj kultúrnym, vzdelanostným a umeleckým. Dokonca bol aj úradným miestom overovania písomností a riešenia majetkových sporov.

Zmena atmosféry nastala až v rušnom 16. storočí. Turecká hrozba neobchádzala ani cirkevné stavby, preto bolo nevyhnutné začať s opevňovaním. Fortifikačné úpravy premenili komplex na renesančnú pevnosť s mohutnou hradbou a delovými baštami. Mnoho gotických prvkov bolo pritom zničených, značné poškodenia však kláštor utrpel aj pri samotných nájazdoch. Následné opravy prebiehali počas 17. a 18. storočia. Ďalšia rana však prišla v roku 1881, keď kláštor pohltili plamene. Rozsiahle poškodenia donútili kapitulu vykonať rozsiahlejšie úpravy, ktoré boli realizované v neogotickom štýle. Posledná väčšia obnova skončila na začiatku 20. storočia.

▼ Gotický portál kostola v Hronskom Beňadiku.

Hoci kostol s kláštorom postupne prešiel mnohými údelmi osudu, každá jedna éra na ňom zanechala svoj podpis. a práve ten z neho vytvára živé dielo, z ktorého môžeme čítať príbehy z čias našich predkov a odovzdáva nám tým posolstvo trpezlivosti, tolerancie a pochopenia.

